

Otwarty dostęp do wyników badań w Polsce

Z PERSPEKTYWY NOWEJ USTAWY PRAWO O SZKOLNICTWIE
WYŻSZYM

Stan prawny przed 1 października 2018

Zespół doradczy MNiSW (NCN, NCBR, MKiDN, KOED, ON, BN, biblioteki naukowe, ICM): „Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce”, 23 października 2015 r. Miękkie zalecenia dla uczelni:

- „Stworzyć politykę instytucjonalną OD, wyznaczyć pełnomocników ds. OD;
- Zapewnić OD do recenzowanych publikacji powstających dzięki finansowaniu lub współfinansowaniu ze środków publicznych;
- Otwierać, na ile to możliwe, dane badawcze;
- Upowszechniać doktoraty w otwartym repozytorium instytucjonalnym;
- Wprowadzić zapisy o OD do regulaminów własności intelektualnej;
- Budować repozytoria i transformować czasopisma do postaci otwartej;
- Monitorować liczbę otwartych publikacji w każdej instytucji;
- Stosować międzynarodowe standardy metadanych.” (opr. „Polityka otwartego dostępu”, Piotr Kępski, 25.10.2018)

„Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce”

Zobowiązania MNiSW do 2017 r.:

- Utworzenie repozytorium sierocego;
- Opracowanie zaleceń dotyczących wymagań technicznych dla repozytoriów instytucjonalnych
- „W oparciu o analizę przebiegu procesu wdrażania w okresie przejściowym NCN i NCBR przedstawią MNiSW, najpóźniej w okresie 2 lat od momentu opublikowania niniejszego dokumentu, propozycje mierników stopnia realizacji kluczowych celów w zakresie zapewnienia otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych przez beneficjentów NCN i NCBR.”
- „Ponadto w ciągu 12 miesięcy od daty przyjęcia niniejszego dokumentu MNiSW dokona pierwszej ewaluacji sposobu i poziomu realizacji wdrażania otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce oraz przedstawi raport zawierający podsumowanie postępów w tym zakresie.”

Stosunek instytucji grantodawczych i przedstawicielskich nauki i szkolnictwa wyższego do OD

- stanowisko Prezydium PAN z dnia 3 listopada 2009 roku w sprawie Open Access
- wspólne stanowisko Prezydium KRASP i Prezydium PAN z dnia 5 lipca 2013 r. w sprawie zasad otwartego dostępu do treści publikacji naukowych i edukacyjnych
- Uchwała Prezydium KRASP z dnia 7 czerwca 2018 r. w sprawie wdrażania modelu Otwartej Nauki
- opinia Rady NCN dotycząca planu wdrożenia otwartego dostępu do treści naukowych w Polsce, z dnia 11 września 2014 r. „Reasumując Rada Narodowego Centrum Nauki dostrzega niewątpliwe korzyści płynące z wdrożenia polityki OD równocześnie uznając proponowany plan wdrożenia za niemożliwy do przyjęcia,,.
- 4 września 2018 r., NCN wśród sygnatariuszy **cOAlition S**, zobowiązuje się do wdrożenia otwartego mandatu do 2020 r.
- NPRH – program „Uniwersalia” – obowiązek publikacji tłumaczonych książek w OD

Kontekst międzynarodowy

- Zalecenie Komisji Europejskiej z dnia 17 lipca 2012 w sprawie dostępu do informacji naukowej i jej ochrony (Strategia „Europa 2020” - Europejska Agenda Cyfrowa)
- „Plan działania dotyczący wprowadzenia otwartego dostępu do publikacji naukowych” z dnia 29 stycznia 2016, Europejskie Stowarzyszenie Uniwersytetów (EUA) (zrzesza 850 uczelni z krajów europejskich, w tym z Polski 40 uczelni i KRASP).
- „Amsterdam Call for Action on Open Science”, 2016.
- **cOAlition S** powołana 4 września 2018 r. przez 13 europejskich instytucji finansujących badania, w tym NCN, przy wsparciu Komisji Europejskiej i European Research Council (ERC), tzw. Plan S.

„By 2020 scientific publications that result from research funded by public grants provided by participating national and European research councils and funding bodies, must be published in compliant Open Access Journals or on compliant Open Access Platforms.”

„Po pierwsze, chodzi o to, żeby wyniki wszystkich badań finansowanych z pieniędzy naszych agencji były dostępne publicznie. Po drugie natomiast chcemy przyjrzeć się kosztom, które są związane z wydawaniem prac naukowych - są one aktualnie w wielu przypadkach za duże.” dyr. NCN, prof. Zbigniew Błocki

Założenia Planu S

- Authors retain copyright of their publication with no restrictions. All publications must be published under an open license, preferably the Creative Commons Attribution Licence CC BY. In all cases, the license applied should fulfil the requirements defined by the Berlin Declaration;
- The Funders will ensure jointly the establishment of robust criteria and requirements for the services that compliant high quality Open Access journals and Open Access platforms must provide;
- In case such high quality Open Access journals or platforms do not yet exist, the Funders will, in a coordinated way, provide incentives to establish and support them when appropriate; support will also be provided for Open Access infrastructures where necessary;
- Where applicable, Open Access publication fees are covered by the Funders or universities, not by individual researchers; it is acknowledged that all scientists should be able to publish their work Open Access even if their institutions have limited means;
- When Open Access publication fees are applied, their funding is standardised and capped (across Europe);
- The Funders will ask universities, research organisations, and libraries to align their policies and strategies, notably to ensure transparency;
- The above principles shall apply to all types of scholarly publications, but it is understood that the timeline to achieve Open Access for monographs and books may be longer than 1 January 2020;
- The importance of open archives and repositories for hosting research outputs is acknowledged because of their long-term archiving function and their potential for editorial innovation;
- The 'hybrid' model of publishing is not compliant with the above principles;
- The Funders will monitor compliance and sanction non-compliance.

Realizacja zobowiązań „Kierunków rozwoju...”

Zespół roboczy MNiSW ds. OD, 2016-2017(NCN, NCBR, KRASP, PAN, RGIB, ICM)

Raport nt. realizacji polityki otwartego dostępu do publikacji naukowych w latach 2015-2017, MNiSW, marzec 2018 r. Wnioski:

- Brak krajowego repozytorium, w którym można deponować publikacje w otwartym dostępie.
- Niska świadomość potrzeby działań na rzecz OA, w tym przyjmowania instytucjonalnych polityk otwartości przez jednostki naukowe i uczelnie (tylko ok. 20% respondentów ankiety MNiSW deklarowało, że ich instytucje posiadają polityki OA).
- Brak instrumentów stabilnego finansowania OA w Polsce – zarówno jeśli chodzi o nowe projekty (inwestycje) jak i bieżące działania (utrzymanie repozytoriów, utrzymanie otwartych czasopism, działania informacyjne i edukacyjne).
- Działania w zakresie OA w Polsce mają charakter oddolny i rozproszony.
- Otwarty dostęp nie jest premiowany w ewaluacji jednostek naukowych ani w ocenie naukowców przez jednostkę macierzystą.

Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym z dnia 20 lipca 2018 r.

- Nie zostały przyjęte żadne kompleksowe rozwiązania określające centralną politykę wobec OD.
- Art. 401 (ustanawiający program „Wsparcie dla czasopism”), ust. 5: „Wydawca, który otrzyma środki finansowe w ramach programu, jest obowiązany upowszechniać w Internecie publikacje naukowe opublikowane w czasopiśmie naukowym w okresie realizacji projektu, w trybie otwartego dostępu, w sposób bezpłatny i bez technicznych ograniczeń”.
- Art. 188, pkt 1: „Podmiot doktoryzujący, nie później niż 30 dni przed wyznaczonym dniem obrony rozprawy doktorskiej, udostępnia w BIP na swojej stronie podmiotowej rozprawę doktorską będącą pracą pisemną wraz z jej streszczeniem albo opis rozprawy doktorskiej niebędącej pracą pisemną oraz recenzje”.

Rozporządzenie z dnia 20 września 2018 r. w sprawie pomocy de minimis w ramach programu „Wsparcie dla czasopism naukowych”

Par. 4, pkt 2:

„Do udziału w programie może zostać zgłoszony projekt [...] uwzględniający upowszechnianie artykułów naukowych zamieszczanych w czasopiśmie w trybie otwartego dostępu w Internecie nie później niż w terminie 6 miesięcy od dnia wydania numeru czasopisma, w sposób bezpłatny i bez technicznych ograniczeń”

List KOED do MNiSW z 29 grudnia 2017 ws. projektu ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym

Postulaty KOED:

- regulaminy zarządzania prawami autorskimi na uczelniach (art. 160 projektu) powinny uwzględniać nie tylko aspekt komercjalizacji, ale także aspekt otwartego dostępu;
- naukowcy powinni otrzymać wyraźne i jednoznaczne zachęty do umieszczania swoich publikacji i danych badawczych w otwartym dostępie;
- zasady ewaluacji jednostek naukowych powinny zachęcać do wspierania otwartości;
- mechanizmy wspierające tworzenie repozytoriów instytucjonalnych.

Żaden z tych postulatów nie został spełniony.